

ADAM PASZEK SDB

POSTAWY EKLEZJALNE MŁODZIEŻY Z SALEZJAŃSKICH SZKOŁ ŚREDNICH

UWAGI WSTĘPNE

Wychowanie ma na celu wszechstronny rozwój człowieka, który żyje w społeczeństwie i jednocześnie wpływa na jego postęp. Stąd też na całym świecie poprzez pracę wychowawczą dąży się do tego, aby młody człowiek ukształtował w sobie odpowiednie postawy społeczne, moralne, religijne, które pozwolą mu nie tylko żyć w społeczeństwie, ale wpływać na nie, w celu zapewnienia mu lepszej przyszłości¹.

Sobór Watykański II w *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim* (DWCH) nazywa młodzież nadzieją Kościoła². To zainteresowanie młodzieżą jest zrozumiałe, gdyż ona za kilka lat będzie kształtowała oblicze Ziemi, narodów, społeczeństw i Kościoła. Obok rodziców, którzy są pierwszymi i głównymi wychowawcami dzieci i młodzieży, w odpowiedzialnym dziele wychowania wspomagają rodziców państwo i Kościół, które mają niewątpliwie duży wpływ na kształtowanie się postaw młodzieży³.

Ostatnie lata w naszym kraju charakteryzują się wielością zmian politycznych, społecznych, gospodarczych, moralnych i kulturalnych, które niosą tak pozytywne, jak i negatywne skutki w wychowaniu dzieci i młodzieży. Wpływają one niewątpliwie na postawy moralne, społeczne i religijne młodego pokolenia⁴. Jedną z obserwowanych tendencji negatywnych jest odchodzenie młodzieży od Kościoła katolickiego, jak również odrzucenia tych wartości, które on reprezentuje. Fakt ten powinien budzić wśród katolików nie tylko niepokój, ale przede wszystkim być wyzwaniem w celu uleczenia tej sytuacji. Do tendencji pozytywnych natomiast, należy zaliczyć możliwość zakładania prywatnych szkół przez

¹ Por. S. Kunowski, *Postawy współczesnej pedagogiki*, Warszawa 1993, s. 23–24.

² Por. DWCH 2.

³ Por. tamże, 3.

⁴ Por. J. Mariański, W. Zdaniewicz, *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, red. J. Mariański, W. Zdaniewicz, Warszawa 1991, s. 9.

zgromadzenia zakonne i stowarzyszenia religijne, które poprzez swoje oddziaływanie wychowawcze niewątpliwie wpływają na postawy moralne i religijne młodego człowieka.

Problematyką postaw religijnych młodzieży zajmowało się w Polsce kilku autorów. W aspekcie socjologicznym temat ten podjęli W. Piwowarski⁵, J. Mariański⁶, W. Zdaniewicz⁷ i J. Baniak⁸. Natomiast badaniami w aspekcie psychologicznym zajmował się W. Prężyna⁹. Związek postaw religijnych z cechami osobowości podjęli T. Mądrzycki¹⁰ i J. Bazylak¹¹. Cennym wkładem na ten temat jest również pastoralne studium o przynależności do parafii katolickiej R. Kamińskiego¹².

Ściśle tematyką postaw eklezjalnych młodzieży zajął się R. Pomianowski¹³, który konstruując skalę do badania postaw eklezjalnych, przebadął postawy eklezjalne młodzieży akademickiej. Należy podkreślić, że jest to jedna z nielicznych prób zajęcia się problematyką dotyczącą postaw eklezjalnych. Z tego względu słuszne wydawało się podjęcie badań w tym zakresie.

Poznanie postaw eklezjalnych młodzieży wydaje się jednym z istotnych warunków do właściwego ich kształtowania, co w efekcie ma również prowadzić do ukazania młodzieży właściwego i zrozumiałego obrazu Kościoła, a tym samym wpływa na kształtowanie się postaw bardziej pozytywnych.

Na podstawie badań¹⁴ zostanie podjęta próba odpowiedzi, czy i w jakim stopniu uczęszczanie do szkoły katolickiej ma wpływ na kształtowanie się bardziej pozytywnych postaw eklezjalnych. W przypadku uzyskania pozytywnych wyników badań, tzn. stwierdzenia faktu, że młodzież ucząca się w szkołach katolickich prezentuje bardziej pozytywne postawy eklezjalne, to widoczna stanie się zależność postawy eklezjalnej od rodzaju szkoły, do której uczęszcza młody człowiek. Taki stan rzeczy będzie musiał zmobilizo-

⁵ Por. W. Piwowarski, *Religijność miejska w rejonie uprzemysłowionym. Studium socjologiczne*, Warszawa 1977.

⁶ Por. J. Mariański, *Postawy społeczno-moralne młodzieży płockiej. Studium socjologiczne*. Płock 1984; por. tenże, *W poszukiwaniu sensu życia. Szkice socjologiczno-pastoralne*, Lublin 1980.

⁷ Por. J. Mariański, W. Zdaniewicz, dz. cyt.

⁸ Por. J. Baniak, *Ksiądz w oczach młodzieży. Studium socjologiczne*, Poznań 1993.

⁹ Por. W. Prężyna, *Skala postaw religijnych*, RF, 16, 1968, z. 4, s. 77.

¹⁰ Por. T. Mądrzycki, *Wpływ postaw wobec religii na spostrzeganie cech osobowych i kontakty społeczne*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego. Psychologia”, Gdańsk 1980, 3, s. 9–27

¹¹ Por. J. Bazylak, *Postawy religijne młodzieży i ich związki z wybranymi elementami osobowości*, Warszawa 1984.

¹² Por. R. Kamiński, *Przynależność do parafii katolickiej. Studium pastoralne*, Lublin 1987.

¹³ Por. R. Pomianowski, *Skala postaw eklezjalnych*, RF, 27, 1979, z. 4, s. 53–69; por. tenże, *Psychologiczne aspekty przynależności religijnej młodzieży akademickiej (Studium z psychologii wychowawczej)*, Lublin 1977 (masz.) Arch. KUL); por. tenże, *Przynależność do Kościoła studiującej młodzieży*, Lublin 1994.

¹⁴ Dane empiryczne pochodzą z pracy magisterskiej: A. Paszek, *Postawy eklezjalne młodzieży z salezjańskich szkół średnich*, Lublin 1994, (masz. Arch. KUL).

wać osoby i instytucje kościelne do zakładania szkół katolickich, a katolickich rodziców zachęci do ułatwienia dzieciom i młodzieży korzystania z tego typu instytucji wychowawczych.

Zanim zostaną przedstawione i omówione wyniki badań, krótko scharakteryzujemy termin „postawa eklezjalna” oraz źródła i uwarunkowania kształtowania się postaw.

POSTAWA EKLEZJALNA I PROCES JEJ KSZTAŁTOWANIA

Problematyką postaw zajmują się przedstawiciele wielu dyscyplin naukowych, jak psychologia, socjologia, pedagogika, filozofia, co prowadzi do różnych ujęć i interpretacji tego zagadnienia¹⁵. Nawet wśród przedstawicieli tych samych dyscyplin istnieją różnice w rozumieniu tego zagadnienia¹⁶. W tej pracy przyjęto definicję postawy, którą określił W. Prężyna. Według niego postawa to „względnie trwałe ustosunkowanie się, które wyraża się w gotowości podmiotu do pozytywnych lub negatywnych reakcji (intelektualnych, emocjonalnych i behawioralnych) wobec określonego przedmiotu”¹⁷.

Na podstawie powyższej definicji postawy można wyodrębnić jej istotne elementy składowe, do których należą: przedmiot, zakres, złożoność, trwałość, kierunek, intensywność i współzależność¹⁸. Cechy te wskazują, jak wiele aspektów należy uwzględnić, omawiając problematykę postaw.

Wpływ na kształtowanie się i zmianę postaw mają różne czynniki, wśród których najważniejszymi są źródła kształtowania się postaw. Prężyna wymienia trzy główne źródła postawy. Pierwszym źródłem jest potrzeba jednostki. Mówiąc o zaspokajaniu potrzeb, mamy na myśli nie tylko potrzeby ogólne, wspólne wielu jednostkom, ale także potrzeby indywidualne i charakterystyczne dla danej osoby, w konkretnych miejscach i czasach. Należy wskazać, że gdy przedmiot jest odbierany jako ten, który zaspokaja potrzebę, to kształtuje się wobec tego przedmiotu postawa dodatnia. Gdy potrzeba nie może być zaspokojona, rodzi się postawa negatywna. Wśród różnych ludzkich potrzeb wskazuje się także na istnienie „potrzeby religijnej”.

Drugim źródłem wpływającym na kształtowanie się postaw jest informacja. Do informacji postawotwórczych zalicza się: podanie wiadomości, pouczenie, interpretację, wyjaśnienie naukowe, rozumienie, kontakt z autorytetem, doświadczenie osobiste itd. Chociaż czynnikowi informacji przypisujemy dużą rolę

¹⁵ Por. Z. Chlewiński, *Postawy a cechy osobowości*, Lublin 1987, s. 11.

¹⁶ Por. J. Bazylak, dz. cyt., s. 17–18.

¹⁷ W. Prężyna, dz. cyt., s. 77.

¹⁸ Por. J. Bielecki, *Wybrane zagadnienia psychologii*, Warszawa 1986, s. 85; por. Th. M. Newcomb, R. H. Turner, Ph. E. Converse, *Psychologia społeczna*, Wrocław 1970, s. 68–87; por. J. Bazylak, dz. cyt., s. 21–23.

w tworzeniu postaw, to jednak nie można go jako najważniejszego absolutyzować ani oddzielać od innych czynników.

Ostatnim, podkreślonym przez W. Prężynę, czynnikiem będącym źródłem postaw jest kontekst społeczny. Przez kontekst ten, rozumiemy tutaj wpływ konkretnych grup społecznych na powstawanie postaw. Są nimi: rodzice, rodzina, grupy rówieśnicze, szkoły, środowisko regionu czy kraju. Również wydarzenia historyczne, kultura, rozwój gospodarczy oddziałują na całą osobowość człowieka, na jego intelekt, emocje i działanie.

Streszczając, można powiedzieć, że źródła postaw to: a) potrzeby ogólne i jednostkowe, b) informacja o przedmiotach, c) środowisko życia (kontekst społeczny)¹⁹.

Sobór Watykański II stwierdza: „Do społeczności Kościoła wcieleni są w pełni ci, co mając Ducha Chrystusowego w całości, przyjmują przepisy Kościoła i wszystkie ustanowione w nim środki zbawienia i w jego widzialnym organizmie pozostają w łączności z Chrystusem rządzącym Kościołem przez papieża i biskupów, w łączności mianowicie polegającej na więzach wyznania wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego oraz wspólnoty”²⁰. Jak widzieć elementy, które świadczą o przynależności do Kościoła katolickiego można zamknąć w trzech punktach: a) wiara, b) sakramenty oraz c) wspólnota wraz ze zwierzchnictwem²¹.

Ukazane elementy są traktowane jako podstawowe funkcje Kościoła, które wyrażają się w przepowiadaniu słowa Bożego, sprawowaniu liturgii i diakonii chrześcijańskiej. Wszystkie trzy są ze sobą powiązane i wzajemnie się warunkują, dlatego nie należy ich rozdzielać²². „Przepowiadanie słowa Bożego i liturgia byłyby niewiarygodne, gdyby realizowano je bez powiązania z diakonią w formie świadectwa, dobroczynności i służby. Przez słowo Boże, liturgię, a szczególnie przez obchód Uczty Pańskiej cała wspólnota eklezjalna staje się powiązana braterską miłością”²³. Ustosunkowanie się człowieka do tych funkcji Kościoła wskazuje na to, jaką postawę eklezjalną on reprezentuje. Celowe wydaje się więc bardziej szczegółowe przybliżenie elementów wchodzących w skład każdej funkcji, do których ma odnieść się młodzież, która jest przedmiotem badań.

¹⁹ Por. W. Prężyna, *Zasadnicze źródła postaw*, RF, 21, 1973, z. 4, s. 121–130; por. J. Bazylak, dz. cyt., s. 26–32.

²⁰ KK, 14.

²¹ Por. R. Pomianowski, dz. cyt., s. 54.

²² Por. R. Kamiński, *Funkcja diakonii w Kościele*, RTK, 37, 1990, z. 6, s. 7.

²³ Tamże.

a. Przepowiadanie słowa Bożego

Pierwszym i podstawowym zadaniem Kościoła jest ewangelizacja, która jest nauczaniem i wychowaniem w duchu Ewangelii. Dlatego też przepowiadanie słowa Bożego jest pierwszorzędną funkcją Kościoła. Przez ogłoszenie słowa Bożego, Kościół wzywa do wiary i wychowuje do życia we wspólnocie²⁴.

Kontakt ze słowem Bożym dokonuje się na różnych płaszczyznach. Przyjmuje ono formę nauczania ewangelizacyjnego, homilijnego lub katechetycznego. Nauczanie ewangelizacyjne jest głoszeniem nauki o Jezusie Chrystusie. Jego słowach, zbawczych czynach i fundamentalnych prawdach objawionych tym, którzy jeszcze nie wierzą lub wiarę już utracili, aby poznali Boga i zaczęli żyć według Jego przykazań. Nauczanie katechetyczne jest natomiast skierowane do ludzi już wierzących, w celu poszerzenia ich wiedzy religijnej, uporządkowania poznanych prawd wiary i pogłębienia życia religijnego. Powinno ono odbywać się w domach rodzinnych, szkołach, organizacjach i ruchach religijnych. Również do ludzi wierzących jest skierowane nauczanie homilijne. Dokonuje się ono w czasie nabożeństw, sprawowania sakramentów, a szczególnie podczas mszy świętej, kiedy to w ramach homilii wyjaśniane są czytania biblijne, tajemnice zbawcze, obrzędy liturgiczne, co przygotowuje wiernych do realizacji nauki Kościoła w codziennym życiu²⁵. Posługa przepowiadania jednoczy wierzących z Chrystusem i jest równocześnie czynnikiem eklezjotwórczym, poprzez bowiem głoszenie słowa Bożego wierni jednoczą się w jeden lud Boży, budując i tworząc Kościół²⁶. Jest to jedno ze źródeł kształtowania postawy eklezjalnej.

b. Zwierzchnictwo kościelne

Określając ogólnie rzeczywistość społeczną Kościoła, należy stwierdzić za Soborem Watykańskim II, że jest on wspólnotą wyznawców Jezusa Chrystusa²⁷. Wszyscy członkowie tej wspólnoty są braćmi i siostrami, różnią się jednak między sobą sprawowanymi urzędami, funkcjami, posłannictwem, charyzmatami czy posługami, jakie pełnią w Kościele.

Pełnienie funkcji nauczycielskiej, kapłańskiej i pasterskiej powierzone zostało Kolegium Biskupów, którzy kierują Kościołem pod przewodnictwem Biskupa Rzymu, następcy św. Piotra. Kierowanie Kościołem powierzył Chrystus

²⁴ Por. R. Kamiński, *Parafia wspólnotą wspólnot*, [w:] *Kościół w służbie człowieka*, red. W. Turek, J. Mariański, Olsztyn 1990, s. 206.

²⁵ Por. M. Brzozowski, *Przepowiadanie Słowa Bożego*, [w:] *Być chrześcijaninem dziś. Teologia dla szkół średnich*, red. M. Rusecki, Lublin 1992, s. 433–434.

²⁶ Por. W. Łydka, *Słowo Boże*, [w:] *Słownik teologiczny*, t. 2, red. A. Zuberbier, Katowice 1989, s. 243.

²⁷ Por. KK 2.

Piotrowi i Apostołom, a po nich następcy Piotra i biskupom²⁸. Z mandatu Jezusa Chrystusa jedynie do nich, jako Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, należy interpretacja i autentyczne wykładanie prawd wiary i moralności w świetle Ewangelii²⁹. „Jezus Chrystus, Pasterz wiekuisty, założył Kościół, posławszy apostołów, tak jak sam został posłany przez Ojca (por. J. 20, 21); chciał też, aby ich następcy, mianowicie biskupi, byli w Jego Kościele pasterzami aż do skończenia świata. Żeby zaś episkopat był jeden i niepodzielny, postawił nad innymi Apostołami świętego Piotra i w nim ustanowił trwałą i widzialną zasadę i fundament jedności i wspólnoty (*communio*)”³⁰.

Władza „wiązania i rozwiązywana” (por. Mt 18, 18), jaką Jezus przekazał Apostołom, łączy się z pozwalaniem i zakazywaniem, uznawaniem pewnych treści za prawdziwe lub fałszywe, nakładaniem obowiązków religijnych lub zwalnianiem z nich, włączeniem lub wyłączeniem ze społeczności kościelnej. Z woli samego Chrystusa do Apostołów i ich następców należy podejmowanie decyzji w sprawach kształtujących życie Kościoła³¹. Z tego też względu, istotną sprawą jest stwierdzenie, w jakim stopniu jedno ze źródeł postawy eklezjalnej, którym jest autorytet Kościoła w sprawach wiary i moralności oraz przepisy i zarządzenia duszpasterskie wydawane przez papieża i biskupów, jest akceptowane przez katolików³².

c. Sakramenty i kult liturgiczny

Jednym z wskaźników mówiących o przynależności do Kościoła katolickiego jest uczestnictwo w sakramentach i sprawowanym w Kościele kulcie liturgicznym. Sakramenty to siedem obrzędów liturgicznych: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia, pojednanie, kapłaństwo, małżeństwo i namaszczenie chorych, które są rzeczywistym przyjściem Chrystusa, uświęcającego i zbawiającego. Uczestnictwo w sakramentach czyni człowieka w sposób niewidzialny uczestnikiem życia Bożego i mocy zbawczej. Dokonuje się to uczestnictwo w liturgii sprawowanej w Kościele, poprzez Kościół i do budowania Kościoła, stąd też wynika eklezjalność sakramentów³³.

Niektóre z sakramentów można przyjąć tylko raz – są niepowtarzalne: chrzest, bierzmowanie, kapłaństwo. Dwa inne są względnie niepowtarzalne –

²⁸ Por. KK 8.

²⁹ Por. KDK 50.

³⁰ KK 18.

³¹ Por. H. Seweryniak, *Eklezjologia katolicka* [w:] *Być chrześcijaninem*, s. 222–223.

³² Por. R. Pomianowski, *Z badań nad psychologicznymi aspektami przynależności religijnej młodzieży z ośrodków duszpasterstwa akademickiego*, „Seminare”, Kraków-Ląd 1975, s. 116.

³³ Por. J. Salij, *Sakrament*, [w:] *Katolicyzm A–Z*, red. Z. Pawlak, Łódź 1989, s. 341–342; por. R. Kamiński, *Przynależność...*, s. 85–86.

małżeństwo i namaszczenie chorych³⁴. Natomiast sakramenty pojednania i Eucharystii (łącznie z ofiarą mszy świętej), mogą być przyjmowane wielokrotnie. Stąd częstotliwość ich przy przyjmowaniu może być jednym ze wskaźników postawy eklezjalnej.

Wśród aktów kultu religijnego w Kościele katolickim, msza święta ustanowiona przez Jezusa Chrystusa i z Jego nakazu powtarzana jest centralnym i najwyższym aktem uwielbienia, w którym wierni łączą się z całym Kościołem. Dlatego też uczestnictwo we mszy świętej jest obowiązujące dla katolików we wszystkie niedziele i święta nakazane³⁵.

Pełne uczestnictwo we mszy świętej obrazuje stosunek tak do sakramentu pokuty, jak i Eucharystii. Zakłada ono bowiem uprzednie oczyszczenie się z grzechów ciężkich w sakramencie pojednania, aby móc przyjąć Komunię świętą rozdzielaną w czasie mszy świętej. Stąd stosunek do mszy świętej, sakramentu pokuty i Eucharystii (Komunii św.) może być uznany za jeden ze wskaźników żywotności postawy eklezjalnej³⁶.

Poza liturgią sakramentów w Kościele katolickim sprawowany jest również kult paraliturgiczny, który nie obowiązuje wiernych, ale może być przez nich podejmowany na zasadzie dobrowolności. Do nabożeństw paraliturgicznych zaliczamy kult związany z czią Matki Bożej (np. majówki, różaniec) i świętych. Gorzkie Żale, Droga Krzyżowa, rekolekcje, pielgrzymki itp. Niewątpliwie dobrowolne uczestnictwo w nabożeństwach nieobowiązkowych jest również pewnym wskaźnikiem postawy eklezjalnej.

Uczestnictwo w życiu sakramentalnym i liturgicznym można określić jako postawę sakramentalną i kultową. Należy ją rozumieć jako „względnie stałe, pozytywne lub negatywne ustosunkowanie się katolika wobec trzech najważniejszych obrzędów liturgicznych: mszy świętej, komunii i spowiedzi”³⁷ oraz nabożeństw paraliturgicznych. Przedłużeniem powyższego uczestnictwa jest wezwanie do dobrego działania na rzecz bliźnich, które winno być stałą dyspozycją w życiu każdego chrześcijanina.

d. Diakona – służba bliźnim

Przez diakonię rozumie się służebną postawę wspólnoty Kościoła wobec potrzeb człowieka³⁸. Jej istotnym przejawem jest działalność wspólnoty Kościoła w celu usunięcia niedostatku z życia ludzi, udzielanie pomocy szczególnie potrzebującym, aby mogli osiągnąć niezależność materialną i rozwinać się osobowo.

³⁴ Por. J. Salij, dz. cyt., s. 342

³⁵ Por. R. Pomianowski, art. cyt., s. 117.

³⁶ Por. tamże, s. 118.

³⁷ Tamże.

³⁸ Por. R. Kamiński, *Diakonia*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 3, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1979, kol. 1249.

Diakonia wynika z posłannictwa Kościoła i realizacji przykazania miłości bliźniego³⁹. „Gdziekolwiek – jak określa to Sobór Watykański II – znajdują się ludzie, którym brak pokarmu i napoju, ubrania, mieszkania, lekarstw, pracy, oświaty, środków do prowadzenia życia godnego człowieka, ludzie nękani chorobami i przeciwnościami, cierpiący wygnanie i więzienie, tam miłość chrześcijańska winna ich szukać i znajdować, troskliwie pocieszać i wspierać”⁴⁰.

We wspólnocie chrześcijańskiej, każdy potrzebuje pomocy innych, jak również, wszyscy wierzący są zobowiązani do świadczenia miłości chrześcijańskiej⁴¹. „Ponieważ uczynki miłości i miłosierdzia są wspaniałym świadectwem życia chrześcijańskiego, przygotowanie do apostołstwa winno prowadzić też do ich praktykowania, by wierni uczyli się od samego dzieciństwa współczuć braciom i wspomagać ich wielkodusznie w potrzebie”⁴².

Realizacja miłości bliźniego wypływa z nauki Jezusa Chrystusa (por. J 13, 34) i stanowi też podstawę naszego związku z Chrystusem w Jego Mistycznym Ciele, jakim jest Kościół⁴³. Przez realizację miłości bliźniego, chrześcijanin uczestniczy w życiu wspólnoty, którą umacnia przez czyny miłosierdzia. Nie można bowiem być chrześcijaninem bez świadczenia miłości. Wyraża to jasno *Dekret o posłudze i życiu kapłanów*: „By zaś sprawowanie Eucharystii było prawdziwe i pełne, musi prowadzić zarówno do różnych dzieł miłości i wzajemnej pomocy, jak i do akcji misyjnej, a także do różnych form świadectwa chrześcijańskiego”⁴⁴.

Obowiązkiem wszystkich członków Kościoła jest świadczenie miłości tak słowem, jak i czynem. Istotnym elementem postawy eklezjalnej jest więc akceptacja działalności charytatywnej i społecznej Kościoła, jak również osobiste zaangażowanie się w życie Kościoła poprzez służbę bliźnim, składanie ofiar czy pracę na rzecz wspólnoty kościelnej, do której się należy.

Podsumowując, można podjąć próbę podania definicji postawy eklezjalnej. Postawa eklezjalna jest to względnie stałe pozytywne lub negatywne ustosunkowanie się katolika wobec najważniejszych funkcji Kościoła: przepowiadania Słowa, zwierzchnictwa kościelnego, kultu liturgicznego i służby bliźnim.

Przedstawione istotne elementy postawy eklezjalnej mają swoją dynamikę i rozwijają się indywidualnie w każdym wiernym. Rozwój ten w głównej mierze uzależniony jest od wieku rozwojowego osoby⁴⁵ i środowiska rodzinnego⁴⁶, grup rówieśniczych⁴⁷ i Kościoła⁴⁸.

³⁹ Por. R. Łukaszczyk, R. Wronowski, *Dobroczynne duszpasterstwo*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, kol. 1385–1386.

⁴⁰ DA 8.

⁴¹ Por. R. Kamiński, dz. cyt., s. 5.

⁴² DA 31.

⁴³ Por. R. Kamiński, dz. cyt., s. 6.

⁴⁴ DK 6.

⁴⁵ Por. J. Makselon, *Dynamika religijności*, [w:] *Psychologia...*, s. 278–288; por.

Cz. Walesa, *Rozwój religijności człowieka*, [w:] *Psychologia religii*, red. Z. Chlewiński, Lublin

Najistotniejszym środowiskiem wychowawczym młodego człowieka obok rodziny jest szkoła. To w szkole młodzież pogłębia swoją wiedzę, rozwija umiejętności, uczy się współżycia i współdziałania z innymi. Dzięki realizacji podstawowych funkcji szkoły, tzn. funkcji dydaktycznej (przekaz wiedzy), wychowawczej (kształtowanie postaw społeczno-moralnych) i opiekuńczej (zaspokajanie potrzeb fizycznych i psychicznych), młody człowiek kształci się i rozwija swe postawy i przekonania w sferze społecznej, moralnej i religijnej⁴⁹. Szkoła, ustępując w funkcji wychowawczej tylko rodzinie, staje się dla dzieci i młodzieży – obok rodzinnego – drugim domem. Jako środowisko wspomagające wychowanie rodzinne, powinna ona swoje oddziaływanie wychowawcze opierać na zaufaniu rodziców i dawać dowody uszanowania ich założeń wychowawczych⁵⁰.

Ważność szkoły jako środowiska wychowawczego mocno podkreśla w *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim* Sobór Watykański II: „Między wszystkimi środkami wychowania szczególne znaczenie ma szkoła, która mocą swego posłannictwa kształtuje z wytrwałą troskliwością władze umysłowe, rozwija zdolność wydawania prawidłowych sądów, wprowadza w dziedzictwo kultury wytworzonej przez przeszłe pokolenia, kształci zmysł wartości, przygotowuje do życia zawodowego, sprzyja dyspozycjom do wzajemnego zrozumienia się, stwarzając przyjazne współżycie wśród wychowanków różniących się charakterem i pochodzeniem; ponadto stanowi jakby pewne centrum, w którego wysiłkach i osiągnięciach powinny uczestniczyć równocześnie rodziny, nauczyciele, różnego rodzaju organizacje rozwijające życie kulturalne, obywatelskie, religijne, państwowe i cała społeczność ludzka”⁵¹.

Jednakże w Polsce realizacja tych założeń przez wiele lat była niemożliwa. Władze państwowe bowiem, głosząc hasło uwolnienia szkolnictwa od nacisku ideologii, proponowały szkołę świecką, pod hasłem, że „religia jest sprawą prywatną obywatela”, co sprowadzało się w rzeczywistości do laicyzacji, propagowania ateizmu i usuwania ze szkół wszelkich przejawów religijności, w postaci

1982, s. 153–162; por. W. Gruehn, *Religijność współczesnego człowieka*, Warszawa 1966; por. *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, red. M. Żebrowska, Warszawa 1977.

⁴⁶ Por. KK 11; FC 15; por. DWCH 3; por. P. Poręba, *Rodzina chrześcijańska „małym Kościołem”*, [w:] *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski, Kraków 1984, s. 182–183; por. J. Wilk, *Rodzina pierwszym seminarium*, „Seminare”, Kraków-Ląd 1979, s. 95–108; por. H. Wistuba, *Wychowanie religijne małego dziecka w rodzinie*, [w:] *Wychowanie w rodzinie...*, s. 200–217; por. G. Hansemann, *Wychowanie religijne*, Warszawa 1988.

⁴⁷ Por. J. Słomińska, *Mechanizmy i funkcje grup młodzieżowych*, Warszawa 1986, por. R. Murawski, *Problematyka wieku dorastania*, [w:] *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 10–26.

⁴⁸ Por. F. Kamecki, *Uczestnictwo młodzieży w liturgii eucharystycznej (spostrzeżenia, uwagi, propozycje)*, „Seminare”, Kraków-Ląd 1986, s. 53–62.

⁴⁹ Por. M. Łobodzki, *ABC wychowania dla nauczycieli i wychowawców*, Warszawa 1992, s. 54.

⁵⁰ Por. T. Kwaśniewska, *Środowiska wychowawcze*, [w:] *Wychowanie chrześcijańskie w duchu św. Jana Bosko*, red. M. Majewski, Kraków 1988, s. 130–131.

⁵¹ DWCH 5.

symboli religijnych, modlitwy i nauki religii⁵². Niewątpliwie ten brak elementu religijnego w szkolnym wychowaniu⁵³, był uzupełniony przez katechezę parafialną, która przyczyniała się do rozwoju postaw religijnych i eklezyjnych⁵⁴.

Programowej ateizacji próbowały się przeciwstawiać nieliczne szkoły katolickie, które nie zostały zlikwidowane przez władze państwowe. Dzięki temu, wraz z realizacją podstawowych funkcji (dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej), mogły one przekazywać ewangelicznego ducha wolności i miłości, który pomagał w rozwoju osobowości, poznawania świata, życia i człowieka, przybliżając młodego człowieka do Chrystusa i Kościoła oraz szerząc Królestwo Boże⁵⁵.

Nowa sytuacja społeczno-polityczna po 1989 r. dała możliwość powrotu katechizacji do szkół⁵⁶, jak również otworzyła drogę do zakładania szkół prywatnych prowadzonych zarówno przez świeckich, jak i zgromadzenia zakonne. Przykładem mogą być Szkoły Katolickiego Stowarzyszenia Wychowawców, w których – jak stwierdza deklaracja programowa – „wychowanie opiera się na zasadach chrześcijańskich zawartych w Dekalogu i przesłaniu Ewangelii oraz na Magisterium Kościoła”⁵⁷, jak również szkoły prowadzone przez Zgromadzenie Salezjańskie, których dzieło wychowania opiera się na zasadach Ewangelii, nauce Kościoła katolickiego i wykorzystaniu systemu zapobiegawczego wypracowanego przez św. Jana Bosko⁵⁸.

OBRAZ POSTAW EKLEZJALNYCH MŁODZIEŻY W ŚWIEŹLE BADAŃ

W celu poznania postaw eklezyjnych poddano badaniom dwie grupy młodzieży męskiej z dwóch zasadniczych szkół zawodowych znajdujących się na terenie miasta Oświęcimia. Jedną z nich jest prywatna szkoła katolicka prowadzona przez Zgromadzenie Księża Salezjanów, a druga, która traktowana była jako grupa kontrolna, jest szkołą o zbliżonym profilu, ale o charakterze publicznym. Metodą zastosowaną w badaniach była dwuczęściowa skala-kwestionariusz. Część pierwsza zawierała 53 opinie dotyczące przekonań religijnych.

⁵² Por. J. Hennelowa, *Rodzice wobec szkoły jako instytucji wychowującej*, [w:] *Wychowanie...*, s. 407–408.

⁵³ Por. B. Klaus, *Zadania katechezy w świetle założeń programowych polskiej szkoły*, [w:] *Teoretyczne założenia...*, s. 258–276.

⁵⁴ Por. M. Majewski, *Katecheza permanentna*, Kraków 1989, s. 156–163.

⁵⁵ Por. DWCH 8.

⁵⁶ Por. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 IV 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych. DzU, nr 36, poz. 155.

⁵⁷ Por. *Deklaracja programowa Szkół Katolickiego Stowarzyszenia Wychowawców*, pkt I nr 2. Cyt. za „Wychowawca”, 2, 1993, nr 2, s. 29.

⁵⁸ Por. L. Ciałan, *Wychowanie w duchu ks. Bosko*, Warszawa 1990; por. tenże, *System zapobiegawczy św. Jana Bosko*, Warszawa 1986.

Natomiast część druga zawierająca 21 pytań dotyczyła zachowań religijnych człowieka.

W części pierwszej wyodrębniono 5 grup pytań dotyczących: a) głoszenia słowa Bożego, b) zwierzchnictwa i autorytetu Kościoła, c) kultu i sakramentów, d) służby człowiekowi oraz e) istoty i pochodzenia Kościoła. W części drugiej wyodrębniono 4 grupy pytań dotyczące: a) zachowywania przepisów Kościoła w całości, b) korzystania ze środków zbawienia, c) łączność z papieżem i biskupami, d) łączność ze wspólnotą parafialną.

W badaniach młodzież udzielała odpowiedzi na pytania z obu części kwestionariusza, zakreślając na 5-stopniowej skali odpowiedź według nich najbardziej odpowiadającą ich stanowi, np. w części I kwestionariusza pytanie nr 3: *Katolik powinien często przystępować do Komunii św.*

1-----2-----3-----4-----5

gdzie, 1 – zdecydowanie się nie zgadzam, 2 – częściowo się nie zgadzam, 3 – nie mam zdania, 4 – zgadzam się, 5 – zdecydowanie się zgadzam. W części II pytanie nr 3: *Czy modlisz się za papieża?* W tej części cyfry oznaczały odpowiednio: 1 – nigdy, 2 – bardzo rzadko, 3 – czasami, 4 – często, 5 – zawsze.

Uzyskane za pomocą kwestionariusza dane zostały ujęte ilościowo i opracowane statystycznie, do czego wykorzystano test parametryczny t – Studenta⁵⁹. W efekcie otrzymano wyniki średnie ($\bar{M}$), odchylenie standardowe (σ), t – Studenta (t) i poziom ufności (pu). Istotność statystyczną dla każdego t przy pu + 0,05 odczytano z tablicy V⁶⁰.

Liczba osób objęta badaniami wynosiła 112 osób. Z tej liczby jedna osoba wypełniła kwestionariusz błędnie. Dlatego też do opracowania statystycznego wykorzystano 111 kwestionariuszy.

⁵⁹ Por. M. Góralski, *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1987, s. 190.

⁶⁰ Por. tamże, s. 320–321.

Tabela 1

Liczbowy i procentowy rozkład badanych osób
w zależności od rodzaju szkoły

Rodzaj szkoły	Liczba badanych	%
ZSZTS	77	69,4
ZSTO	34	30,6
Razem	111	100,0

Ze 111 badanych osób 77 uczęszcza do szkoły katolickiej (ZSZTS)⁶¹, a 34 do szkoły publicznej (ZSTO)⁶² (tabela 1).

Badania empiryczne miały ukazać, czy istnieje różnica w postawach eklezyjnych między młodzieżą uczęszczającą do szkoły katolickiej a młodzieżą uczęszczającą do szkoły publicznej.

Uzyskano wyniki badań i ich analiza oparta na założonych kryteriach przedstawia się następująco.

Postawy eklezyjne młodzieży a rodzaj szkoły

Szkoła jest środowiskiem wychowawczym, które odpowiednio oddziałuje na młodzież. Poniższe tabele 2 i 3 ukazują, w jakim stopniu rodzaj szkoły ma wpływ na postawy eklezyjne młodzieży.

Tabela 2

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych skal postawy eklezyjnej
dotyczących przekonań religijnych u młodzieży ze szkół salezjańskich (ZSZTS)
i szkół publicznych (ZSTO)

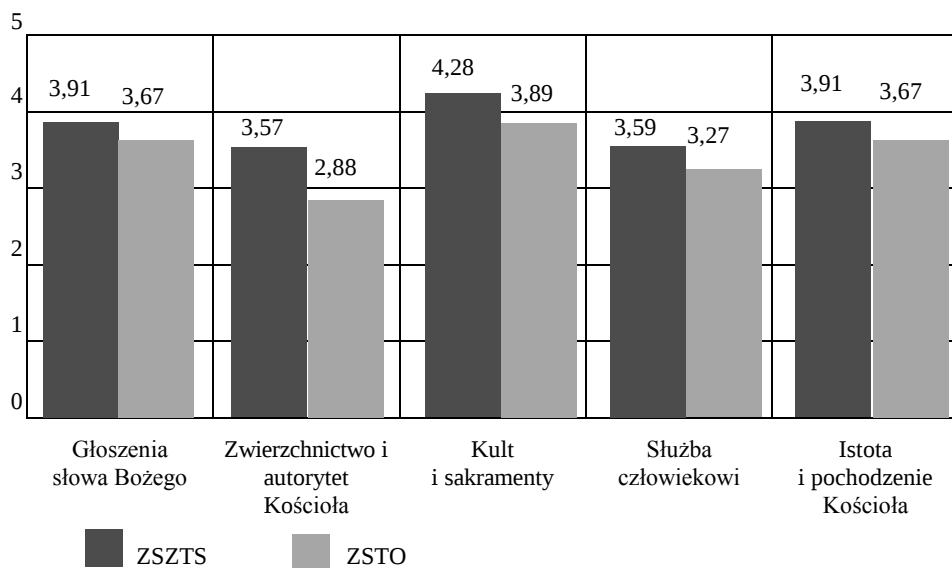
Skala postawy eklezyjnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
Głoszenie słowa Bożego	3.91	0.59	3.67	0.46	2.11	0.037
Zwierchnictwo i autorytet Kościoła	3.57	0.87	2.88	0.62	4.14	0.000
Kult i sakramenty	4.28	0.67	3.89	0.58	2.92	0.004
Służba człowiekowi	3.59	0.73	3.27	0.63	2.16	0.033
Istota i pochodzenie Kościoła	3.91	0.45	3.67	0.42	2.71	0.008

⁶¹ ZSZTS – oznacza Zespół Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego w Oświęcimiu.

⁶² ZSTO – oznacza Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących w Oświęcimiu.

Wykres 1

Wyniki średnie i ich porównanie poszczególnych skal postawy eklezjalnej dotyczących przekonań religijnych u młodzieży ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Jak widać z powyższych wyników, obie badane grupy młodzieży męskiej z Zespołu Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego i Zespół szkół Technicznych i Ogólnokształcących różnią się istotnie statystycznie pod względem akceptacji treści wiary głoszonych przez Kościół katolicki. Bardziej pozytywną postawę eklezjalną wykazuje młodzież ze szkoły salezjańskiej. W każdej z pięciu podskal młodzież ze szkoły salezjańskiej uzyskała wyższe wyniki. Najbardziej jest to widoczne w podskali dotyczącej zwierzchnictwa i autorytetu Kościoła katolickiego ($p_u = 0.000$). Oznacza to, że młodzież ze szkoły salezjańskiej jest skłonna bardziej ufać autorytetowi Kościoła niż młodzież ze szkoły publicznej. Również bardzo istotne różnice statystyczne istnieją w podskali dotyczącej kultu i sakramentów ($p_u = 0.008$). Wskazuje to na fakt, że młodzież ze szkoły katolickiej bardzo pozytywnie odnosi się do sprawowanego kultu liturgicznego i sakramentów oraz ma głębsze zrozumienie istoty i pochodzenia Kościoła. Chociaż wyniki pozostałych podskal różnią się od siebie w mniejszym stopniu, to jednak różnice te, tak dla podskali dotyczącej głoszenia słowa Bożego ($p_u = 0.037$), jak i dla podskali dotyczącej służby człowiekowi ($p_u = 0.033$), są istotne statystycznie.

Wyniki te świadczą o słuszności założonej hipotezy, że postawy eklezjalne młodzieży ze szkół salezjańskich są bardziej pozytywne niż u młodzieży ze szkół publicznych.

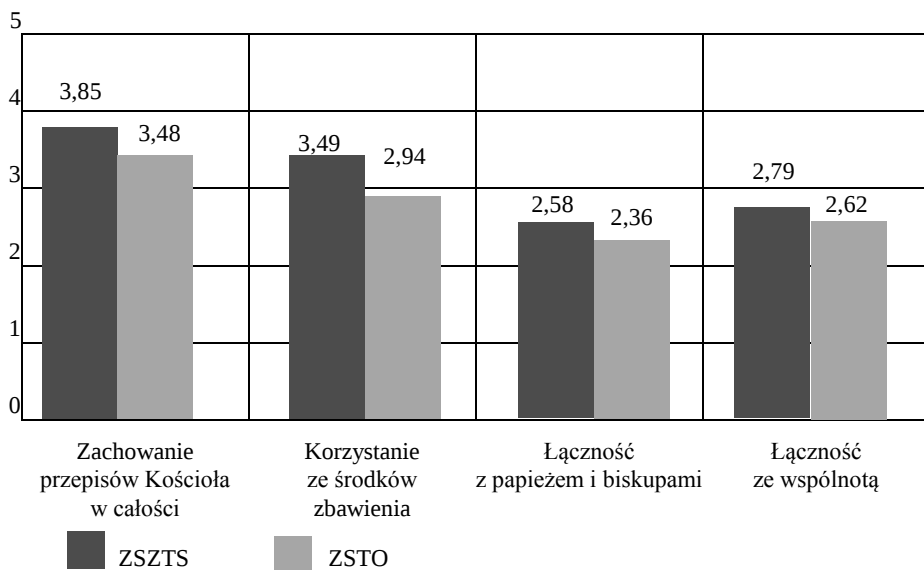
Tabela 3

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych skal postawy eklezjalnej dotyczących praktyk religijnych u młodzieży ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i szkół publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
Zachowanie przepisów Kościoła w całości	3.85	0.86	3.48	0.86	2.08	0.04
Korzystanie ze środków zbawienia	3.49	0.71	2.94	0.64	2.86	0.00
Łączność z papieżem i biskupami	2.58	0.85	2.36	0.79	1.31	0.192
Łączność ze wspólnotą	2.79	0.76	2.62	0.77	1.07	0.287

Wykres 2

Wyniki średnie i ich porównanie poszczególnych skal postawy eklezjalnej dotyczących praktyk religijnych młodzieży ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Wyniki uzyskane w drugiej części kwestionariusza, dotyczącej praktyk religijnych również wskazują na różnice między badanymi grupami młodzieży. Jednak istotnie statystycznie różnią się tylko dwie podskale. W sposób szczególny należy zwrócić uwagę na występującą dużą różnicę w grupie pytań odnoszących się do korzystania ze środków zbawienia ($pu = 0.00$). Widać wyraźnie, że częściej jednak kontakt z sakramentami ma młodzież ze szkoły salezjańskiej. Dotyczy to również,

choć już nie w takim stopniu, kwestii zachowywania przez młodzież przepisów Kościoła ($p_u = 0.04$). Wyniki pozostałych dwu podskal dotyczących łączności z papieżem, biskupami i wspólnotą nie różnicują się istotnie statystycznie, co oznacza, że uczniowie obu szkół mają w tym względzie podobne przekonania.

ANALIZA SZCZEGÓŁOWA NIEKTÓRYCH TWIERDZEŃ POSZCZEGÓLNYCH PODSKAL DOTYCZĄCYCH PRZEKONAŃ RELIGIJNYCH

Przedstawione powyżej wyniki badań wskazują wyraźnie na różnice w postawach eklezjalnych między młodzieżą ze szkół salezjańskich a młodzieżą ze szkół publicznych. Ważne jest jednak nie tylko ogólne przedstawienie wyników, ale ich uszczegółowienie⁶³. Ma to na celu wskazanie, które ze szczegółowych twierdzeń z poszczególnych elementów postawy eklezjalnej najbardziej różnicują młodzież uczęszczającą do szkół salezjańskich i publicznych.

a. Głoszenie słowa Bożego

Tabela 4

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Głoszenie słowa Bożego” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	♦	<u>M</u>	♦	t	p_u
1. Nauka Kościoła jest staroświecka	3.84	1.19	2.59	1.3	4.97	0.000
14. Potrzebne są audycje w radiu i TV	3.44	1.34	2.62	1.33	2.99	0.003
25. Głoszenie Ewangelii należy tylko do duchownych	4.17	1.28	3.70	1.4	1.7	0.091
26. Każdy katolik powinien czuć się odpowiedzialny za to, co się dzieje w Kościele	3.97	1.21	3.23	1.5	2.75	0.007
38. Katolicy nie muszą stosować się do zasad etyki seksualnej głoszonej przez Kościół	3.71	1.35	3.23	1.3	1.72	0.088

⁶³ W tabelach uwzględniono jedynie te punkty kwestionariusza, które różnicują badaną młodzież istotnie statystycznie.

Z twierdzeń zawartych w tej podskali trzy (1, 14 i 26) różnicują się istotnie statystycznie. Młodzież uczęszczająca do szkoły salezjańskiej bardziej akceptuje naukę Kościoła katolickiego i uznaje ją za potrzebną ($pu = 0.000$). Przejawia się to w kilku aspektach: uznawania sposobu jej propagowania np. radio i TV ($pu = 0.003$), współodpowiedzialności za głoszenie Ewangelii i trosce o Kościół ($pu = 0.007$).

Również w ich ocenie (pkt 25 i 38) widoczne są wyraźne różnice wskazujące, że czują się oni bardziej odpowiedzialni za głoszenie Ewangelii i w większej mierze są skłonni przestrzegać zasad etyki seksualnej głoszonej przez Kościół katolicki niż młodzież z Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących.

b. Zwierzchnictwo i autorytet Kościoła

Tabela 5

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Zwierzchnictwo i autorytet Kościoła” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezyjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
9. Współżycie seksualne dozwolone jest jedynie po zawarciu sakramentu małżeństwa	3.66	1.61	2.29	1.47	4.24	0.000
21. Nauka Kościoła o zakazie stosowanie sztucznych środków antykoncepcyjnych jest słuszna	3.22	1.59	2.15	1.31	3.46	0.001
27. Seksualne stosunki przedmałżeńskie są grzechem ciężkim	3.86	1.43	2.29	1.51	5.22	0.000
33. Kto się rozwodzi i ponownie się żeni słusznie nie może przystępować do Komunii świętej	2.75	1.58	2.03	1.55	2.22	0.028
39. Dla katolika nauka Kościoła jest najwyższą normą postępowania	3.91	0.99	3.50	1.21	1.85	0.067
44. Papież jest nieomylny, gdy naucza o wierze i moralności	3.77	1.12	3.20	1.20	2.37	0.019

Powyższe twierdzenia należą do podskali, która najbardziej różnicuje młodzież ze szkoły salezjańskiej i publicznej. Świadczy o tym sam fakt, że na 9 pytań w tej grupie, 5 wykazuje istotne statystycznie różnice. Należy zauważyć, że trzy najbardziej różnicujące się statystycznie pytania 9 ($pu = 0.000$), 21 ($pu = 0.001$) i 27 ($pu = 0.0000$), dotyczą nauki Kościoła dotyczącej spraw współżycia seksualnego. Wyniki te są potwierdzeniem tendencji, jaka została zauważona powyżej (por. tabela 3, pyt. 38). Większa akceptacja nauki Kościoła przez młodzież ze szkoły salezjańskiej, w kwestii tak dziś kontrowersyjnej, jak etyka seksualna, jest szczególnie widocznym znakiem jej bardziej pozytywnej postawy eklezjalnej. Młodzież, będąca pod wpływem wychowawczym szkoły prowadzonej przez Zgromadzenie Salezjańskie, jest bardziej skłonna przyjmować niepopularne w świecie decyzje Kościoła, które są ogłaszane przez papieża na mocy jego nieomyłności w sprawach wiary i moralności. Nauka Kościoła jest dla tej młodzieży w większym stopniu normą postępowania niż dla młodzieży ze szkoły publicznej.

c. Kult i sakramenty

Tabela 6

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Kult i sakramenty” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (XSXTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSXTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
22. Każdy wierzący powinien codziennie się modlić	4.51	0.84	4.03	1.22	2.39	0.018
28. Uczestnictwo w nabożeństwach świadczy o głębszej więzi z Kościołem	4.25	1.09	3.68	1.43	2.30	0.023
50. Kult świętych w Kościele jest niepotrzebny	3.90	1.21	3.35	0.95	2.36	0.020

Wyniki w powyższych twierdzeniach wskazują na istotne różnice statystyczne między młodzieżą ze szkoły salezjańskiej a młodzieżą ze szkoły publicznej. Widoczna jest różnica w poglądach dotyczących kultu świętych ($pu = 0.02$). Oznacza to, że uczniowie ze szkoły katolickiej w większym stopniu akceptują głoszoną przez Kościół naukę o świętych obcowaniu. Również w większym stopniu uznają oni wartość kontaktu z Bogiem poprzez modlitwę ($pu = 0.018$) i nabożeństwa sprawowane w Kościele ($pu = 0.0230$).

d. Służba człowiekowi

Tabela 7

Wyniki średnie i porównanie poszczególnych twierdzeń w podskali „Służba człowiekowi” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
11. Kościół zbyt dużo miesza się w prywatne życie ludzi	2.88	1.43	2.12	1.22	2.71	0.008
35. Grupy religijne przyczyniają się do rozwoju życia religijnego w Kościele	4.56	0.94	3.91	1.36	2.90	0.004

W tej podskali widoczne są istotne różnice statystyczne dla dwóch twierdzeń. W przeciwieństwie do młodzieży ze szkoły publicznej, młodzież ze szkoły salezjańskiej ocenia społeczne zaangażowanie Kościoła bardziej jako służbę dla człowieka, a nie mieszanie się w prywatne życie ludzi ($pu = 0.008$). Również bardziej pozytywnie oceniana jest przez młodzież ze szkoły katolickiej praca grup religijnych na rzecz Kościoła ($pu = 0.004$). Jest to znakiem, że działalność tych grup jest odbierana jako potrzebna i wartościowa.

e. Istota i pochodzenie Kościoła

Tabela 8

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Istota i pochodzenie Kościoła” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
12. Kościół założyli wybitni ludzie	3.17	1.57	2.59	1.35	1.87	0.064
30. Papież nie jest autorytetem w sprawach wiary i moralności	3.51	1.46	2.94	1.56	1.85	0.068

W ostatniej podskali z I części kwestionariusza dotyczącej istoty i pochodzenia Kościoła, żadne z twierdzeń nie wykazało różnic istotnych statystycznie między badanymi grupami młodzieży. Można jednak zauważyć, że występują pewne tendencje, które świadczą, że uczniowie ze szkoły salezjańskiej mają większą wiedzę o Kościele (nr 12, $pu = 0.064$) i w większym stopniu uznają Papieża jako autorytet w sprawach wiary i moralności (nr 30, $pu = 0.068$).

ANALIZA SZCZEGÓŁOWA NIEKTÓRYCH TWIERDZEŃ POSZCZEGÓLNYCH PODSKAL DOTYCZĄCYCH PRAKTYK RELIGIJNYCH

Kościół jako instytucja religijna wymaga od wiernych nie tylko wiary, ale również konkretnych działań związanych z kultem religijnym. Z tego też względu część druga kwestionariusza dotyczyła realizacji w życiu codziennym praktyk religijnych. Powyżej przedstawiono różnice, jakie zachodzą w pewnych grupach praktyk religijnych między młodzieżą z Zespołu Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego (ZSZTS) a młodzieżą z Zespołu Szkół Technicznych i Ogólnokształcących (XSTO) (tabela 3). Należy jednak wskazać, które ze szczegółowych praktyk religijnych najbardziej różnicują badane grupy młodzieży.

a. Zachowanie przepisów Kościoła w całości

Tabela 9

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Zachowanie przepisów Kościoła w całości” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
1. Zachowywanie postu w piątki	4.14	1.20	3.12	1.20	4.15	0.000
14. Zaangażowanie w akcje kościelne ogłaszane przez biskupów, np. powstrzymanie się od alkoholu w sierpniu i w Wielkim Poście	3.34	1.51	2.47	1.56	2.77	0.007

Jak widać, praktyka wstrzemięźliwości związana z powstrzymywaniem się od pokarmów mięsnych w piątki ($pu = 0.000$) i powstrzymywanie się od alkoholu w pewnych specyficznych okresach roku ($pu = 0.007$) różnicuje istotne staty-

stycznie młodzież ze szkoły salezjańskiej i publicznej. Młodzież ze szkoły katolickiej wykazuje zdecydowanie większą akceptację praktyki postu, co ma odzwierciedlenie w praktykowaniu wstrzemięźliwości w dniach lub okresach wskazanych przez Kościół.

b. Korzystanie ze środków zbawienia

Tabela 10

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Korzystanie ze środków zbawienia” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
2. Uczestnictwo we mszy świętej	4.64	0.87	3.82	1.22	3.99	0.000
6. Przystępowanie do Komunii świętej	3.56	0.90	3.00	0.55	3.36	0.001
10. Przystępowanie do spowiedzi	4.31	0.73	3.62	0.96	4.13	0.000
15. Uczestnictwo w nabożeństwach okresowych, np. różaniec, majówka, Droga Krzyżowa, Gorzkie Żale	2.97	1.26	2.26	0.96	2.91	0.004
18. Czytanie Pisma Świętego	2.44	0.86	1.91	0.86	2.97	0.004

W powyższej podskali należy zwrócić uwagę na fakt, że na 6 pytań z tej podskali, 5 różnicuje istotnie statystycznie badaną młodzież na korzyść młodzieży z Zespołu Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego. Świadczy to, że praktyki obowiązkowe jak msza święta (pu = 0.000, spowiedź 9pu = 0.000), Komunia święta (pu = 0.001) oraz nadobowiązkowe czytanie Pisma Świętego (pu = 0.004) i uczestnictwo w nabożeństwach (pu = 0.004), znajdują większe uznanie u tej młodzieży. Można więc wyciągnąć wniosek, że atmosfera religijna szkoły salezjańskiej stwarza korzystniejsze warunki do praktykowania życia religijnego.

c. Łączność z papieżem i biskupami

Tabela 11

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Łączność z papieżem i biskupami” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
3. Modlitwa za papieża	2.60	1.16	2.12	1.07	2.06	0.042

Z sześciu pytań z tej grupy istotnie statystycznie różnicuje badaną młodzież jedynie jedno, które dotyczy modlitwy w intencji papieża (pu = 0.0420). Również w przypadku tej kwestii młodzież ze szkoły salezjańskiej wykazuje większe zainteresowanie i troskę o osobę Następcy Chrystusa niż młodzież ze szkoły publicznej.

d. Łączność ze wspólnotą

Tabela 12

Wyniki średnie i ich porównanie dla poszczególnych twierdzeń w podskali „Łączność ze wspólnotą” uzyskanych przez młodzież ze szkół salezjańskich (ZSZTS) i publicznych (ZSTO)

Skala postawy eklezjalnej	ZSZTS		ZSTO			
	<u>M</u>	•	<u>M</u>	•	t	pu
8. Uczestnictwo w pracach na terenie parafii, np. pomoc przy budowie, dekoracje	2.27	1.28	1.82	1.11	1.77	0.08
20. Zwracanie się do księdza z problemami żywymi	1.87	1.09	1.50	0.79	1.78	0.078

Żadne z twierdzeń w tej grupie nie różnicuje istotnie statystycznie młodzieży uczącej się w szkole katolickiej i publicznej. Jednak mimo braku istotnych różnic, widoczne są tendencje, które wskazują na pewne różnice między badanymi grupami młodzieży. Świadczy to, że młodzież ze szkoły salezjańskiej jest bardziej zaangażowana w życie swojej parafii rodzinnej i częściej spotyka się z jej duszpasterzami.

WNIOSKI PEDAGOGICZNE

Jest niemożliwe, aby poprzez fragmentaryczne badania ukazać pełny obraz postaw eklezjalnych wśród młodzieży uczęszczającej do szkół średnich prywatnych (katolickich) i publicznych. Należałoby w tym względzie zaplanować i przeprowadzić badania na szerszą skalę, obejmujące większą liczbę młodzieży uczącej się w szkołach prywatnych katolickich i publicznych. Dlatego, na podstawie przeprowadzonych przez autora badań nie można sformułować ostatecznego i jednoznacznego wniosku.

Należy również zaznaczyć, że zastosowana w badaniach metoda daje dużą wiedzę o badanym zjawisku, ale jest to wiedza nie pogłębiona, bardziej również informuje o zjawisku, niż je wyjaśnia⁶⁴. Dlatego, należałoby dalszym badaniom nadać charakter bardziej wyjaśniający przyczynę takiego stanu rzeczy, aby zjawisko to głębiej zrozumieć i ocenić.

Niemniej jednak, przedstawione powyżej wyniki przeprowadzonych badań wskazały, że postawy eklezjalne młodzieży pochodzącej z tego samego środowiska (miasta) w dużej mierze uzależnione są od tego, do jakiej szkoły młodzież uczęszcza, tzn. czy i jakie wartości są w tej szkole propagowane. Porównując wyniki badań dwu szkół o tym samym profilu, katolicką, prowadzoną przez Zgromadzenie Salezjańskie, i publiczną, łatwo można zauważyć, że bardziej pozytywne postawy eklezjalne reprezentują uczniowie szkoły katolickiej (por. tabela 2 i 3). Różnice, jakie występują między badaną młodzieżą, są istotne statystycznie. Dotyczy to zarówno akceptacji głoszonej przez Kościół nauki, jak również praktykowania życia religijnego w życiu codziennym.

Otrzymane wyniki badań mogą z pewnością budzić satysfakcję i nadzieję wśród grona pedagogicznego szkół katolickich. Jednak nie może być to optymizm bezkrytyczny. Sam bowiem fakt, że postawy eklezjalne młodzieży z katolickich szkół średnich są bardziej pozytywne od młodzieży uczącej się w szkołach publicznych, nie pozwala na wyciągnięcie wniosku, że postawy te są dostatecznie pozytywne. Świadczą o tym chociażby podskale: „Łączność z papieżem i biskupami” (ZSZTS $\bar{M}$ =2,36 i ZSTO $\bar{M}$ =2,36) oraz „Łączność ze wspólnotą” (ZSZTS $\bar{M}$ =2,79 i ZSTO $\bar{M}$ =2,62), które wskazują, co prawda, na brak istotnych różnic statystycznych między młodzieżą badanych szkół, ale równocześnie widoczne są bardzo niskie wyniki średnie tych podskal (por. wykres 2).

Wydaje się więc niezbędne w wychowaniu religijnym i katechezie wzięcie pod uwagę tych wszystkich aspektów dotyczących postaw eklezjalnych młodzieży ze szkół średnich i uwzględnienie ich w procesie religijnego wychowania młodzieży. Pociąga to za sobą dążenie do ciągłego poznawania przyczyn sprzyjających kształtowaniu się postaw pozytywnych, jak również, poznawanie tych przyczyn, które wpływają na postawy eklezjalne negatywnie. Jest to z pewnością

⁶⁴ Por. T. Piłch, *Zasady badań pedagogicznych*, Wrocław 1977, s. 156–158.

wielkie wyzwanie dla Kościoła, a w szczególności tych osób, które bezpośrednio spotykają się z religijnymi problemami młodzieży podczas szkolnej katechezy. Ich zaangażowanie w prowadzeniu katechezy i przykład życia oddanego Kościołowi Chrystusowemu jest z pewnością najlepszym wzorem, na którym młodzież może się uczyć i naśladować go.

„Walka o młodzież trwa, zgodnie z przekonaniem, że kto ma po swojej stronie młodzież, do tego należy przyszłość”⁶⁵. Nie dziwią więc ciągle cytowane przez Jana Pawła II zawołanie Soboru Watykańskiego II, że młodzież jest nadzieją i przyszłością Kościoła⁶⁶. Trzeba więc wszelkimi sposobami rozbudzać w młodym pokoleniu prawdę, o której mówi św. Paweł: „aby Bóg Pana naszego Jezusa Chrystusa, Ojciec chwały, dał wam ducha mądrości i objawienia w głębszym poznaniu Jego samego [...] byście wiedzieli, czym jest nadzieja waszego powołania...” (Ef 1, 17–18).

Zusammenfassung

Jede Erziehung hat als Ziel die Entfaltung des Menschen. Dazu dient die Bildung der entsprechenden Einstellungen: sozialen, religiösen, moralischen, usw. Diese inneren Haltungen erlauben nicht nur in der Gesellschaft zu leben, aber auch einen Einkluß auf sich zu haben um den Menschen eine bessere Zukunft zu ermöglichen.

Die Reflexion des Verfassers bezieht sich auf die Einstellung der Jugend zur Kirche, als eine von den religiösen Haltungen. In der Einführung des Artikels charakterisiert der Autor zuerst die theoretische Seite des Problems, dann hat er die Ergebnisse der eingeleiteten Untersuchungen gezeigt, die in zwei Schulen in Oświęcim durchgeführt wurden (77 Schüler aus der Berufsschule der Salesianer Don Boscos und 34 Schüler aus einer Staatsschule).

Aus den Untersuchungen ließ sich feststellen, daß statistisch die Einstellung der Jugend aus der katholischen Schulen zur Kirche mehr positiv ist, als ihre Altersgenossen aus der staatlichen Schulen. Es ist ein Zeichen, das den Eltern und Erzieher einen Ansporn geben sollte die Erziehung der Kinder und Jugend in katholischen Schulen zu propagieren.

⁶⁵ J. Mariański, *Religijność młodzieży naszego czasu i środowiska*, „Seminare”, Kraków–Łódź 1986, s. 38.

⁶⁶ Por. DWCH 2.